

Energiegemeenschappen:

Een aantal principes voor toekomstige wetgeving

Standpunt van de Vereniging van Vlaamse Steden
en Gemeenten

5 Juli 2021

Aanleiding

De Vlaamse Regering start binnenkort de besprekingen omtrent de concrete uitwerking en de uitvoeringsbesluiten i.v.m. energiegemeenschappen. Dit gebeurt na de recent bepaalde decretale principes voor energiegemeenschappen. De steden en gemeenten spelen een actieve rol in de overgang naar een klimaatneutrale samenleving. Bijgevolg werd het thema opgenomen in het verkiezingsmemorandum van de VVSG **(1)** onder de noemer Lokale hernieuwbare energie. Hierin vroeg de VVSG aan de centrale overheden om voluit de mogelijkheden te creëren om lokale hernieuwbare energie mogelijk te maken en eigen gemeentelijke keuzes hierin te maken (zonne-delen, gradaties, in participatie bij windprojecten).

In 2019 lanceerde de VVSG tijdens de Klimaatdag ook een duurzaamheidspact voor klimaat en sociale samenhang **(2)**, dat de steden en gemeenten met de Vlaamse regering wilde afsluiten. In dit pact worden sterke klimaatmaatregelen gecombineerd met acties rond sociale cohesie en inclusie, energie, ruimtelijke ordening, economie, mobiliteit, Energie is een cruciaal onderdeel van dit Duurzaamheidspact.

Beide nota's vormen een sterke basis om de rol en de stem van de lokale besturen te vertegenwoordigen. Op basis daarvan en de nodige besprekingen met haar leden heeft de VVSG onderstaande nota geschreven. Hierin staan een aantal belangrijke principes waar best rekening met wordt gehouden in de nakende uitvoeringsbesluiten.

1. Situering

1.1. Europese basis

De energiegemeenschappen vinden hun basis in twee Europese richtlijnen. Beide richtlijnen (de Vierde Elektriciteitsrichtlijn en de herschikte Richtlijn Hernieuwbare Energiebronnen) maken deel uit van “het Clean Energy for all European package” dat op 30 november 2016 door de Europese Commissie werd gepubliceerd.

1.2. Inhoud

Het concept van een energiegemeenschap groepeerd afnemers/producenten en laat hen toe (al dan niet lokaal) energie uit te wisselen tussen gebouwen. Energiegemeenschappen zijn een manier om collectieve energieactiviteiten te ‘organiseren’ via een open, democratisch systeem. Door de consument op een actieve manier te betrekken, kan hernieuwbare energie verder uitgerold worden, zodat alle betrokken verbruikers (burgers, KMO’s of lokale besturen) toegang krijgen tot groene stroom en bijdragen aan de integratie van deze energie in een flexibeler energiesysteem.

1.3. Implementatie

Om begrippen als ‘actieve afnemer’, ‘energiegemeenschap van burgers’ en ‘hernieuwbare-energiegemeenschap’ te kunnen introduceren, moeten deze in de Vlaamse wetgeving ingevoerd worden.

Zo bepaalt het Vlaams regeerakkoord: *“We evolueren naar een flexibel en decentraal energiesysteem waar de verbruiker centraal staat. We zetten het clean energy pakket zo snel als mogelijk om naar Vlaamse energieregelgeving. We ondersteunen en faciliteren de actieve rol die burgers, lokale overheden en ondernemingen kunnen spelen in de transitie en maken het mogelijk dat zij de voordelen van de transitie kunnen valoriseren. Daarvoor werken we aan een regelgevend kader voor de uitbouw van lokale energiegemeenschappen. Het hele energielandschap wordt flexibeler en dynamischer maar tegelijkertijd dient de solidariteit tussen alle netgebruikers behouden te blijven via een billijke bijdrage aan de financiering van het klimaatbeleid en het net dat iedereen bevoorradingszekerheid biedt en de uitbouw van hernieuwbare energie toelaat.”*

Er wordt een decretaal kader gecreëerd voor flexibiliteit op het elektriciteitsdistributienet en het plaatselijk vervoersnet van elektriciteit. Daartoe worden een aantal nieuwe marktrollen gecreëerd zoals de dienstverlener van flexibiliteit, de deelnemer aan flexibiliteit en de aanvrager van flexibiliteit, met eigen rechten en plichten.

In het Energiedecreet van 8 mei 2009 worden de volgende nieuwe concepten ingevoegd: de actieve afnemer, de energiegemeenschap van burgers, de hernieuwbare energiegemeenschap, energiedelen, peer-to-peerhandel in hernieuwbare energie, en peer-to-peerhandel van groene stroom door één actieve afnemer aan één andere actieve afnemer.

2. Aandachtspunten

Er zijn nog geen ontwerpversies van uitvoeringsbesluiten bekend. Om bij de opmaak hiervan invloed te kunnen uitoefenen, is het belangrijk om proactief vast te leggen wat lokale besturen van het mechanisme van energiegemeenschappen verwachten.

2.1. Solidarisering, via het bestaande energienet

De lokale besturen zijn, via de distributienetbeheerder, eigenaar van de energienetten. Met het invoeren van energiegemeenschappen moeten we de mogelijkheid vermijden dat mensen die het zich financieel kunnen veroorloven, door het oprichten van private eigen netten, zich gaan onttrekken uit deze solidariteit. Want dit zou tot gevolg hebben dat het solidariseren van de kosten op termijn enkel nog zou gebeuren door een kleinere groep mensen die niet in de mogelijkheid zijn om via een private investering hun kosten te beperken.

Bovendien mag het niet de bedoeling zijn dat energiegemeenschappen er enkel op gericht zijn om kostenbesparend te zijn, integendeel. De geest van de invoering van de wetgeving op de energiegemeenschappen moet erop gericht zijn dat energie efficiënter wordt aangewend en er maximaal hernieuwbare energie wordt opgewekt.

Het maximaal realiseren van de energiegemeenschappen via het bestaande net zorgt er, via de solidarisering, voor dat de energietransitie op een sociale manier vorm zal krijgen.

(Opmerking: Het pleidooi om te solidariseren betekent niet dat er geen tariefaanpassingen of -differentiatie kan toegepast worden om de andere doelstellingen uit dit standpunt te kunnen realiseren, zoals 2.4, 2.7, 2.8 en 2.9.)

2.2. Sociale energietransitie

De uitdagingen waar we voor staan op het vlak van de energietransitie moeten we aangrijpen om stappen te zetten waarbij iedereen, ongeacht de

sociale status, de mogelijkheid heeft om de stap te zetten naar een klimaatneutrale levenswijze zonder fossiele uitstoot. Betrek daarbij ook mensen die, omwille van praktische of sociale redenen, niet de mogelijkheden hebben om zelf hernieuwbare energie te produceren.

Het realiseren van de energiegemeenschappen en de energietransitie moet ervoor zorgen dat de sociale ongelijkheid verkleint en dat we iedereen in de maatschappij meekrijgen in deze omschakeling.

2.3. Renovatiegraad vergroten, energie efficiëntie

Elke kWh energie die we niet hoeven te gebruiken is te verkiezen boven het gebruiken van hernieuwbare energie. Daarom moeten we in de eerste plaats inzetten op energie efficiëntie. De renovatiegraad moet drastisch omhoog. De lokale besturen moeten de hefboomen in positie kunnen zetten, onder meer via advies, scans, leningen en subsidies, om ons ertoe aan te zetten te investeren in het energiezuinig maken van het gebouwenpatrimonium en de renovatiegraad op te trekken. Bij het ontwikkelen van energiegemeenschappen blijft het van belang dit uitgangspunt voor ogen te houden.

De lokale energiehuizen staan het dichtst bij de burger en zijn ideaal geplaatst om te begeleiden, ontzorgen en aan zetten tot energie efficiëntie.

2.4. Hernieuwbare energie maximaliseren, energiedelen

Bij het opwekken van zonne-energie, is de dimensionering van de panelen op het dak momenteel afhankelijk en rechtstreeks gerelateerd aan het verbruik van het gebouw dat toevallig onder dat dak is gelegen. Deze benadering, die uitgaat van autoconsumptie voor hernieuwbare energie-installaties, zorgt ervoor dat de productie niet gemaximaliseerd wordt volgens de beschikbare oppervlakte van het dak. Een mogelijke oplossing kan uitgedacht worden onder een regulering van de injectieprijs.

Via de energiegemeenschappen verwachten we een systeem, bijvoorbeeld door energiedelen, waarbij het maximaliseren van de productie van hernieuwbare energie voorop staat.

2.5. Hou het eenvoudig

Het energielandschap en de bijhorende wetgeving is momenteel een bijzonder technische en gespecialiseerde materie. Met de uitwerking van de uitvoeringsbesluiten lopen we het risico op bijkomende procedures en regelingen die het allemaal nog ingewikkelder maken. Hierdoor lopen we het risico dat de uitrol nog enkel weggelegd zou zijn voor specialisten. Het doel moet zijn om zoveel

mogelijk drempels weg te werken om energiedelen eenvoudiger te maken.

Zorg voor een eenvoudige en gemakkelijk te implementeren regeling, zodat iedereen de principes van de energiegemeenschappen eenvoudig kan begrijpen, waardoor de uitrol naar een maximale investering in hernieuwbare energie een evidentie wordt.

2.6. Warmte delen, lokale regierol

De meeste energie gebruiken we voor het verwarmen van gebouwen. Lokale besturen maken zich op, hierbij gesteund door VVSG Netwerk Klimaat, om de oefening te maken waar op termijn deze warmte collectief kan worden voorzien (via een warmtenet) en waar je voor je verwarming op jezelf zal aangewezen zijn (bijvoorbeeld met een warmtepomp). Ook hier is afstemming noodzakelijk bij de creatie van energiegemeenschappen.

Lokale besturen hebben het beste zicht op de lokale situatie en moeten een sturende en beslissende rol spelen bij het tot stand komen van warmtenetten op hun eigen grondgebied. Daarbij is samenwerking met inwoners, bijvoorbeeld in coöperatieve vorm, met de distributienetbeheerder of met industriële producenten, in publiek-private samenwerking, een mogelijkheid.

2.7. Stedelijk wonen en aanpak van appartementen

Bij appartementsgebouwen was het tot nu toe niet rendabel om aan hernieuwbare elektriciteitsproductie te doen, omdat een gemeenschappelijke installatie enkel kon aangesloten worden aan één (meestal de gemeenschappelijke) teller. Met de verlichting in de gangen en eventueel een lift is het verbruik hierop beperkt. In stedelijke omgevingen is het aandeel appartementsgebouwen soms heel groot (bv. in Antwerpen is vermeld in het klimaatplan dat 72% van de woongelegenheden meergezinswoningen zijn). Het aanboren van het nog aanwezige potentieel op meergezinswoningen is dus heel relevant voor het behalen van de klimaatdoelstellingen.

Net zoals bij eengezinswoningen, is het belangrijk dat heffingen en distributiekosten pas aangerekend worden zodra de opgewekte energie het gebouw verlaat, en niet aangerekend worden tussen de verschillende tellers binnen hetzelfde gebouw.

2.8. Flexibiliteit actief uitrollen, peak shaving, elektrische deelmobiliteit en momentane prijzen

Het is energetisch, op vlak van investeringslast en netbelasting veel zinvoller om in te zetten op elektriciteitsopslag op wijkniveau (of op bedrijventerreinen) dan op niveau van de individuele woning of gebouw. Maar als zowel het ontladen als opladen van een batterij aanleiding geeft tot aanrekenen van lasten, dan kan daar nooit een businessmodel uit voortvloeien. Inzetten op

peak shaving maatregelen, zal meteen een kostenbesparend effect hebben omdat bijkomende investeringen in het netwerk vermeden kunnen worden.

Door in te zetten op momentane prijzen (waarbij je kan inspelen op de etmaalwerking van het net) zullen automatisch initiatieven ontstaan die net stabiliserend en kostenbesparend werken.

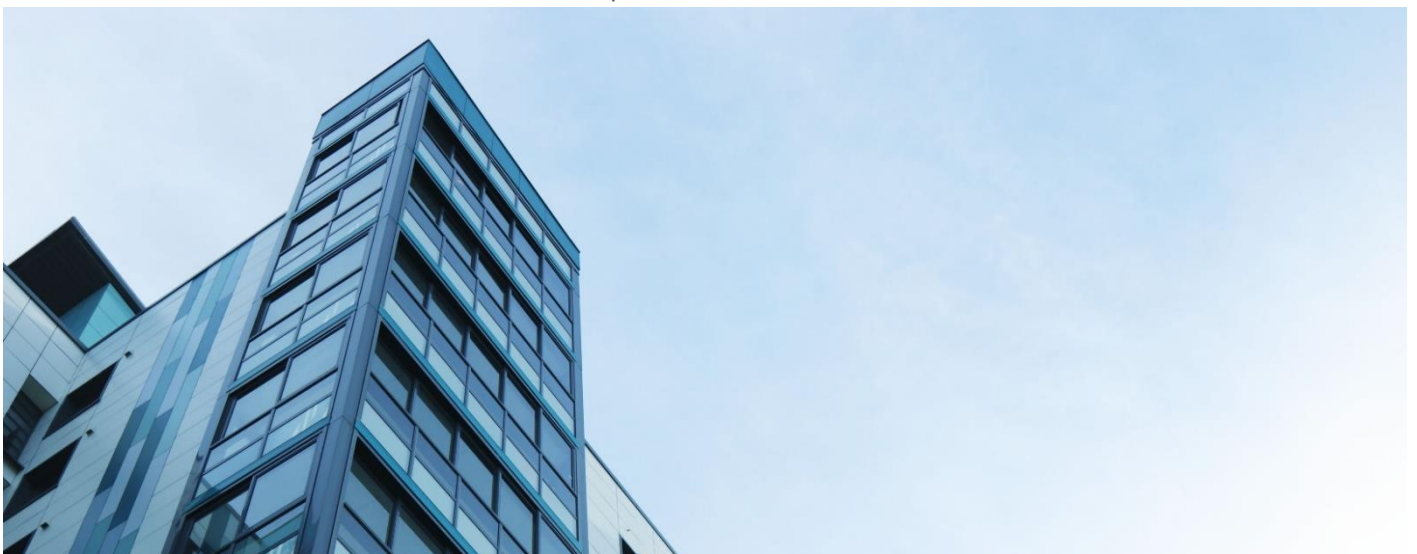
Zo'n businessmodel kan in de praktijk worden aangevuld door bijvoorbeeld gebruik te maken van de flexibele opslagcapaciteit van elektrische deelwagens.

Op deze manier zet je zowel stappen vooruit binnen de energietransitie en flexibiliteit alsook binnen de mobiliteit en het ruimtegebruik, waarin de lokale besturen een rol als facilitator opnemen.

2.9. Kostprijs van energie, distributie en belastingen zoveel mogelijk scheiden

We krijgen, door de wijze waarop de energiefactuur momenteel is opgesteld, de indruk dat de energiekosten bijzonder hoog zijn. Dit is een vertekend beeld doordat de kostprijs van de (distributie)netten alsook allerlei belastingen mee doorgerekend worden in de energiefactuur. Hou hierbij ook rekening met het onderscheid in rollen tussen Fluvius die de distributienetbeheerder is en de VREG die de tarieven vaststelt.

Aanvullend dient opgemerkt dat belastingen vooral doorgerekend zijn in de elektriciteitsfactuur, terwijl de gasfactuur in verhouding erg laag is. Dit is in tegenspraak met het gegeven dat binnen de elektriciteitsmix het aandeel van duurzame stroom steeds toeneemt, terwijl gas een volledig fossiele oorsprong heeft. Deze lage prijs van fossiel gas is

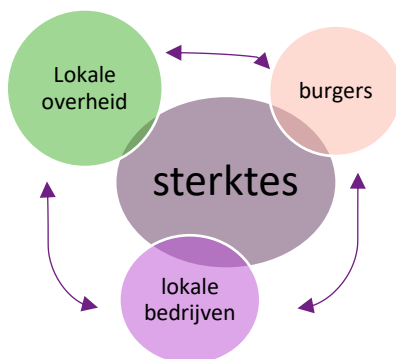
bovendien op vandaag de remmende factor voor de grootschalige uitrol van collectieve warmte-infrastructuur.

Scheid, in de wijze waarop je de energiekosten aanrekent, zoveel mogelijk de component energie van de andere kosten en belastingen. Kies voor een tarifiering waarbij duurzame energie bevoordeeld wordt ten opzichte van energie die een fossiele uitstoot genereert.

2.10. Actieve rol lokale besturen samen met burgers en lokale bedrijven

Inzetten op flexibiliteit, netstabiliteit alsook op het realiseren van de energietransitie op vlak van energie efficiëntie, uitrollen van hernieuwbare energie en warmtebeleid, zien we best evolueren vanuit een bottom-up aanpak. Lokale besturen nemen hierin de regierol op en leggen de basis voor doorbraakprojecten zodat met deze toch nieuwe materie kan geëxperimenteerd worden, bijvoorbeeld door het opzetten van lokale klimaatbedrijven.

Voor VVSG Netwerk Klimaat is het een opportuniteit om de nodige ondersteuning, kennis- en capaciteitsopbouw van lokale besturen rond de nieuwe activiteiten op te nemen (2.3 – 2.8). Aldus blijven lokale besturen een sterke speler aan tafel die het publieke belang en een inclusieve aanpak centraal plaatst in de energiegemeenschappen waaraan het eventueel deelneemt.

3. Samenvatting

Gemeenten kunnen (en zullen) een actieve rol spelen in de totstandkoming van energiegemeenschappen. De decretale principes voor deze gemeenschappen zijn recent bepaald en binnenkort starten besprekingen omtrent de concrete uitwerking en de uitvoeringsbesluiten.

De VVSG is van oordeel dat de energiegemeenschappen ons zoveel mogelijk moeten helpen om de transitie naar een klimaatneutrale samenleving te realiseren. In de marge van deze maatschappelijke discussie stellen we tien aandachtspunten voorop:

1. Realiseer de energiegemeenschappen maximaal via het bestaande net waardoor de energietransitie door **solidarisering** op een sociale manier vorm krijgt.
2. Zet de energietransitie dusdanig in zodat de **sociale** ongelijkheid verkleint en we iedereen in de maatschappij meekrijgen in de omschakeling.
3. De lokale energiehuizen staan het dichtst bij de burger en zijn ideaal geplaatst om te begeleiden, ontzorgen en aan te zetten tot energie efficiëntie en de **renovatiegraad** te verhogen.
4. Via de energiegemeenschappen verwachten we een systeem, bijvoorbeeld door **energiedelen**, waarbij het maximaliseren van de productie van hernieuwbare energie voorop staat.
5. Zorg voor een eenvoudige en gemakkelijk te implementeren regeling, zodat iedereen de principes van de energiegemeenschappen **eenvoudig** kan begrijpen.
6. Lokale besturen hebben het beste zicht op de lokale situatie en moeten een sturende en beslissende rol spelen bij het tot stand komen van **warmtenetten** op hun eigen grondgebied.
7. Net zoals bij eengezinswoningen, is het bij meergezinswoningen en **appartementen** belangrijk dat heffingen en distributiekosten pas aangerekend worden zodra de opgewekte energie het gebouw verlaat, en niet aangerekend worden tussen de verschillende tellers binnen hetzelfde gebouw.
8. Geef mogelijkheden om in te zetten op **peak shaving**, flexibiliteit, buurtbatterijen... door bijvoorbeeld gebruik te maken van de flexibele opslagcapaciteit van elektrische deelwagens. Op deze manier zet je zowel stappen vooruit binnen de energietransitie en flexibiliteit alsook binnen de mobiliteit en het ruimtegebruik.
9. Scheid, in de wijze waarop je de energiekosten aanrekent, zoveel mogelijk de component energie van de andere kosten en belastingen. Kies voor een **tarifiering** waarbij duurzame energie bevoordeeld wordt ten opzichte van energie die een fossiele uitstoot genereert.
10. Lokale besturen kunnen, samen met burgers en lokale bedrijven, uitgaande van de sterktes van de verschillende **organisatiemodellen**, hun krachten bundelen om, vanuit de energiegemeenschappen en via de methodiek van positieve energie districten de nodige versnelling te realiseren tot het nakomen van de engagementen van de Burgemeestersconvenanten.

4. Meer informatie en bronnen

- (1) VVSG Verkiezingsmemorandum 2019-2024 “Lokale hernieuwbare energie” – zie www.vvsg.be
- (2) Lees het “Duurzaamheidspact voor klimaat en sociale samenhang” – zie www.vvsg.be

Voor meer informatie surf naar <https://www.vvsg.be/netwerkklimaat> of contacteer cedric.depuydt@vvsg.be